

**Konspekt stałej ekspozycji w
Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL
(Warszawa, ul. Rakowiecka 37, były Areszt Śledczy)**

SEGMENT I – ŻOŁNIERZE WYKLECI

Na tą część ekspozycji przeznaczony jest w całości Pawilon 1.

Scenariusz ekspozycji:

- I. Żołnierze wyklęci czy Żołnierze niezłomni**, podziemie powojenne czy druga konspiracja (pytanie o zakres pojęciowy i chronologiczny)? Tu także podstawowe informacje na temat skali zjawiska jakim był zorganizowany opór przeciwko dyktaturze komunistycznej.
- II. Polskie Państwo Podziemne – struktura, dorobek**, pokazanie ciągłości pracy niepodległościowej. Straty jakie społeczeństwo ponosiło w walce z obydwooma wrogami wolności naszego kraju. Zestawienie niemieckiego systemu hitlerowskiego z rosyjskim systemem realnego komunizmu jest tu elementem bardzo ważnym.
- III. Na szlaku powstań narodowych** (Kurpiowszczyzna, Podlasie – przykłady ciągłości postaw niepodległościowych, insurekcyjnych – pokazane m.in. przy pomocy map, na których widoczne będą „nakładające się” na siebie obszary szczególnej aktywności ruchu niepodległościowego, a także przykłady rodzin zaangażowanych w tego rodzaju działania z pokolenia na pokolenie).
- IV. Akcja Burza, wizja jednego czy dwóch wrogów**, tu także wcześniejsza wojna partyzancka sowiecko – polska (najważniejsze postacie i zagadnienia), Powstanie Warszawskie. Całość tego obszaru tematycznego powinna być pokazana na tle dokonań AK w walce z Niemcami.
- V. Zderzenie z Armią Czerwoną: współdziałanie – prowokacje, rozbrojenia, likwidacje, obozy, wywózki** (operacja „Ostra Brama”, 27 Wołyńska DP AK, 9 Podlaska DP AK, 30 Poleska DP AK i inne).
- VI. Utworzenie PKWN, Resort BP: komuniści wobec podziemia niepodległościowego:** dekrety wprowadzające represyjne prawo (np. o ochronie państwa, o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy kraju, o wymiarze kary dla faszystowsko – hitlerowskich zbrodniarzy oraz zdrajców narodu polskiego, o postępowaniu doraźnym, likwidacje, terror, propaganda, mobilizacja do „ludowego” WP.
- VII. Cena Polski lubelskiej (druga połowa 1944 r.)** – skala represji oraz destrukcji struktur podziemia niepodległościowego (na przykładzie Okręgów Białostok, Lublin, Podokręgu

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

Wschodniego Obszaru Warszawskiego AK), utworzenie dywizji zbiorczej NKWD w październiku 1944 r. w Lublinie, uchwała KC PPR o represjach wobec AK-owców w „ludowym” WP – utworzenie obozu w Skrobowie).

- VIII. Rozwiązanie AK** – trzy rozkazy gen. L. Okulickiego, konsekwencje, konspiracja na rozdrożu.
- IX. Demontaż struktur AK** – konsekwencje w poszczególnych regionach (od płynnego przejścia do innych form organizacyjnych po definitywny rozpad).
- X. Demontaż struktur Delegatury Rządu**
- XI. Oświadczenie Rady Jedności Narodowej, testament Polski Podziemnej, ujawnienia SL, PPS, ZSD, koniec konspiracji politycznej (za wyjątkiem SN).**
- XII. Koniec wojny, gorzki smak zwycięstwa, „ludowe” WP na szlaku walk bratobójczych** (1 DP im. T. Kościuszki, Brygada Pancerna im. Bohaterów Westerplatte).
- XIII. Dalsza walka – wymiar strat społeczeństwa polskiego w czasie II wojny, stanowisko Rządu Polskiego na uchodźstwie, naczelnego wodza WP, dowództwa poakowskiego – konieczność minimalizacji dalszych ofiar.**
- XIV. Okupacja sowiecka** - obecność sowietów w Polsce, w „ludowym” WP, MBP, GZI WP, północna grupa Armii Czerwonej, 15 pułków NKWD.
Jej wymiar praktyczny:
1. Prowokacja Pruszkowska/proces moskiewski
 2. Mały Katyń - obława w Puszczy Augustowskiej
- XV. Podział konspiracji wojskowej na trzy główne nurty**
1. **Nurt poakowski**
 - 1.1. „Nie” – statut - praktyka, struktura, wytyczne KG AK na II połowę 1944 r., rozwiązanie „Nie”
 - 1.2. „Koła zamachowe” konspiracji poakowskiej – organizacje lubelska i białostocka oraz konspiracja kresowa (zgrupowanie lwowskie „Warta”, konspiratorzy wileńscy i nowogródzcy).
 - 1.3. Utworzenie DSZ – struktura, założenia, formy działania: propaganda, wywiad (Pralnia II, Liceum, siatki wywiadowcze Obszaru Południowego i Centralnego), walka zbrojna (coraz bardziej ograniczana), główne postacie, główne osiągnięcia – raport na temat zbrodni komunistycznych w pierwszym półroczu 1945 r., akcja „rozładowania lasów”
 - 1.4. Utworzenie Zrzeszenia WiN – wytyczne ideowe, struktura (cztery zarządy główne), formy działania: propaganda (akcja „R”, akcja „O”), wywiad („Stomil”, „Stocznia”), działalność zbrojna (samoobrona), łączność (trasy kurierskie), główne postacie. Dwa modele Zrzeszenia: postulowany – społeczno-obywatelski (Obszar Południowy, Zachodni), wojskowy (Obszar Centralny). Główne osiągnięcia – memoriał do ONZ,

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 1.5. Organizacje kresowe – ostatnie chwile na kresach, ewakuacja na zachód, eksterytorialne konspiracje kresowe: wileńska (eksterytorialny Okręg Wileński AK i Ośrodek Mobilizacyjny Wileńskiego Okręgu AK, odtworzona 5 i 6 Brygady Wileńskie), dwie lwowskie (Okręg Jelenia Góra Zachód i Wrocławski), tarnopolska - struktury, formy działania, główne postacie.

UWAGA:

Powyższe zagadnienie scenariusza (nr XV, pkt.1, ppkt 1.5) do opracowania w pracy konkursowej jako przykładowa ekspozycja zaproponowana przez Uczestnika konkursu. Szczegółowy opis zagadnienia i eksponatów z nim związanych znajduje się w Załączniku nr 8b do Regulaminu.

- 1.6. Konspiracja kresowa pozostała za kordonem – Obwód Szczuczyn-Lida, Samoobrony Ziemi Grodzieńskiej i Wołkowyskiej – struktury, formy działania (walka zbrojna), główne postacie.

2. Nurt inicjatyw lokalnych (wyrastających z pionu poakowskiego)

- 2.1. Konspiracyjne Wojsko Polskie – struktura, formy działania: działalność bojowa, propagandowa, najważniejsze postacie.
- 2.2. Armia Krajowa Obywateli – struktura, formy działania: działalność bojowa, propagandowa, wywiadowcza.
- 2.3. Ruch Oporu Armii Krajowej (Inspektorat Mazowiecki, Batalion „Znicz”, Obwody: „Mewa”, „Rybitwa” i Grójec - struktura, formy działania: działalność bojowa, propagandowa), najważniejsze postacie.
- 2.4. Wielkopolska Samodzielna Grupa Ochotnicza „Warta” - struktura, formy działania: działalność bojowa, propagandowa), najważniejsze postacie.
- 2.5. Zgrupowanie „Błyskawica” - struktura, formy działania: działalność bojowa, propagandowa), najważniejsze postacie.
- 2.6. Polska Podziemna Armia Niepodległościowa.

3. Nurt podziemia narodowego

- 3.1. Narodowe Siły Zbrojne - struktura, program, formy działania: propaganda, wywiad, walka zbrojna, ludzie.
- 3.2. Narodowe Zjednoczenie Wojskowe – struktura (poszczególne okręgi), program, formy działania: propaganda, wywiad, walka zbrojna – najważniejsze walki i akcje bojowe, relacje z podziemiem poakowskim, główne postacie.

XVI. Bitwy ostatniego powstania

(każda bitwa przedstawiona na mapie, opowiedziana przez któregoś z uczestników: relacje, wspomnienia, dokumenty)

1. W walce z odwiecznym wrogiem

1. Surkonty 21 VIII 1944
2. Rudniki 6 I 1945
3. Rowiny 29 I 1945

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

4. Las Stocki 24 V 1945
5. Kotki k. Buska 28 V 1945
6. Huta 10/11 VI 1945
7. Kuryłówka 7 V 1945
8. Miodusy Pokrzywne 18 VIII 1945
9. Zwoleń 15 VI 1946
10. Ostrowy Tuszowskie VIII 1946

2. W obronie współtowarzyszy broni

- 2.1. Brzozów 13 XII 1944
- 2.2. Grajewo 8/9 V 1945
- 2.3. Rembertów 20/21 V 1945
- 2.4. Mława 2/3 VI 1945
- 2.5. Bąkowiec 27 VII 1945
- 2.6. Kielce 4/5 VIII 1945
- 2.7. Radom 8 IX 1945
- 2.8. Zamość 8 V 1945
- 2.9. Puławy 24 IV 1945
- 2.10. Włodawa 22 X 1946
- 2.11. Radomsko 19/20 IV 1946
- 2.12. Kraków 18 VIII 1946
- 2.13. Pułtusk 25 XI 1945

3. Dramat starć bratobójczych inspirowanych przez komunistów

- 3.1. Wola Zadybska 13 IV 1945
- 3.2. Ogóły 8 VII 1945
- 3.3. Sikory 8 VIII 1945
- 3.4. Zalesie 9 VIII 1945
- 3.5. Graby 18 V 1946

4. Świadczenia oporu

- 4.1. Sokóły 11 V 1952
- 4.2. Łopienki 8 V 1948
- 4.3. Gostkowo 2 III 1949
- 4.4. Raczkowszczyzna 12 V 1949
- 4.5. Niedziałki 5 VII 1953
- 4.6. Majdan Kozic Górnych 21 X 1963

XVII. Problematyka finansowania działań niepodległościowych.

Tu pokazany zostałyby sposób w jaki pozyskiwano środki materialne niezbędne do funkcjonowania organizacji [podziemnych i oddziałów partyzanckich, a także w jaki sposób środki te były dokumentowane (księgowane) i rozliczane. Tu także problematyka akcji zaopatrzeniowych i ekspropriacyjnych (eksów). W tej części

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

ekspozycji zwiedzający dowie się np. ile kosztowało miesięczne utrzymanie oddziału partyzanckiego określonej wielkości i jakie wydatki wiązały się z jego utrzymaniem. A także o konsekwencjach niewłaściwego gospodarowania organizacyjnymi funduszami.

XVIII. Na straży porządku publicznego (podziemie w walce z przestępczością pospolitą).

Zostaną tu zilustrowane działania podziemia mające na celu eliminowanie patologii występujących w codziennym życiu konspiracji i partyzantki, a także zwalczanie przestępczości pospolitej, zwłaszcza bandytyzmu wśród ludności niezorganizowanej.

XIX. Łączność z rządem polskim na emigracji i Naczelnym Wodzem PSZ

XX. Podziemie niepodległościowe wobec PSL

XXI. Podziemie niepodległościowe wobec referendum ludowego

XXII. Podziemie niepodległościowe wobec wyborów 1947 r.

XXIII. Komitet Porozumiewawczy Organizacji Demokratycznych Polski Podziemnej – próba reaktywowania konspiracji politycznej

XXIV. Amnestie - drogi do legalizacji czy zagłady

1. 1945- przyczyny – zasięg - rezultaty,
2. Akcja ujawnieniowa Jana Mazurkiewicza „Radosława”, Franciszka Faix „Turni”, „Bystrzańskiego” – konsekwencje,
3. Ujawnienia lokalne (Ostrołęka, Radom, Nasielsk),
4. 1947 – przyczyny – zasięg – rezultaty,
5. 1952 – przyczyny – zasięg – rezultaty,
6. 1956 – przyczyny – zasięg – rezultaty.

XXV. Ostatni leśni

1. **Ostatnie oddziały** (Kazimierz Kamieński „Huzar”, Stanisław Grabowski „Wiarus”, Adam Ratyniec „Lampart”, Jan Tabortowski „Bruzda”, Piotr Burdyn „Edward” – Roman Sadowski „Błady”, Aleksander Młyński „Drągal”, Edward Taraszkiewicz „Żelazny”, Hieronim Rogiński „Róg”, Mieczysław Dziemieszkiewicz „Rój”, Adam Kusz „Adam”, Marian Borys „Czarny”, oddział „Wiarusy” – Stanisława Ludzi „Harnasia”).
2. **Grupy niepodległościowe o charakterze przetrwaniowym** (Hieronim Mioduszewski „Deska”, Wacław Grabowski „Puszczyk”)
3. **Ostatni partyzanci** (Stanisław Marchewka „Ryba”, Kazimierz Dyksiński „Kruczek”, Antoni Dołęga „Znicz”, Jan Sałapatek „Orzeł”, Michał Krupa „Wierzba”, Andrzej Kiszka „Dąb”, Józef Franczak „Laluś”, „Lalek”).

XXVI. Bohaterowie ostatniego powstania

1. **Dowódcy struktur:** Władysław Liniarski „Mścisław”, Stanisław Sojczyński „Warszyc”, Józef Kuraś „Ogień”, Andrzej Rzewuski „Hańcza”, Stanisław Rożek „Przebój”, Paweł Nowakowski „Kryjak”, Antoni Olechnowicz „Pohorecki”, Anatol Sawicki „Cybulski”, Marian Gołębiewski „Ster”, Franciszek Jaskólski „Zagon”,

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- Kazimierz Żebrowski „Bąk”, Władysław Żwański „Błękit”, Zygmunt Kulesza „Młot”, Józef Kozłowski „Las”, Witold Borucki „Babinicz”.
2. **Dowódcy polowi:** Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka”, Zdzisław Broński „Uskok”, Edward Taraszkiewicz „Żelazny”, Leon Taraszkiewicz „Jastrząb”, Władysław Łukasiuk „Młot”, Kazimierz Kamiński „Huzar”, Hieronim Dekutowski „Zapora”, Marian Bernaciak „Orlik”, Tadeusz Zieliński „Igła”, Włodzimierz Kozłowski „Orion”, Franciszek Przysiężniak „Ojciec Jan”, Józef Zadziński „Wołyniak”, Henryk Flame „Bartek”.
 3. **Ostatni obrońcy kresów wschodnich:** Anatol Radziwonik „Olech”, Mieczysław Niedziński „Men”, „Ren”, Bronisław Chwieduk „Cietrzew”.
 4. **Konspiratorzy** – m.in. tacy zasłużeni dowódcy „powiatowych” struktur niepodległościowych jak Hieronim Piotrowski „Jur”, Stanisław Bęklewski „Bomba”, „Stanisławski” czy Aleksander Bednarczyk „Adam”.
 5. **Współpracownicy**
 6. **Konspiracyjne rodziny** (Lazarowiczów, Kakowskich, Dziemieszkiewiczów, Borychowskich, Kołakowskich, Przybyłowskich i in.)
 7. **Księża** w podziemnym ruchu niepodległościowym (mjr ks. Antoni Bańkowski „Eliasz” – twórca samoobrony Wołkowyskiej, ks. kpt. Antoni Dabrowski „Rafał” – kapelan 27 Wołyńskiej DP AK zamordowany przez komunistów, ks. Władysław Gurgacz „Ojciec”, ks. Alojzy Bożyński, ks. Rudolf Marszałek, ks. Kazimierz Fertak – kapelani ostatnich leśnych, ks. Michał Filipiec).
 8. **Kobiety** w konspiracji i partyzantce (np. Lidia Lwow-Eberle „Lala”, Janina Wasiłojć-Smoleńska „Jachna”, Zofia Franio „Doktor”, Halina Sosnowska „Luna”, Barbara Sadowska „Robert”, Ruta Czaplinska „Ewa”, Stanisława Rachwał „Herbert”, Anna Lewkowicz „Chętna”, Danuta Siedzikówna „Inka” i wiele innych).
 9. **Dzieci „więzienne” i pogrobowcy** – m.in. córka Karolkiewicza, dzieci Przybyłowskich, dzieci Olechnowicza, dzieci Borychowskich – tu świetny film dok. Arkadiusza Gołębiewskiego „*Sny utracone, sny odzyskane*” .

XXVII. „Pogrobowcy” – konspiracja młodzieżowa – na szlaku etosu AK

XXVIII. Sprawy trudne.

UWAGA!!!!!! Materiał ten jest elementem dopełniającym ekspozycję. W żadnym przypadku nie może być zaprezentowany w jednym zwartym bloku, lecz musi być rozrzucony w ramach poszczególnych punktów tematycznych.

1. Zgrupowanie Stołpeckie – tymczasowe zawieszenie broni z Niemcami
2. Brygada Świętokrzyska – tymczasowy pakt o nieagresji z Niemcami
3. Zanie, Wólka Wygonowska, szpaki, Końcowizna, sprawa białoruskich furmanów zastrzelonych pod Puchałami
4. Wiluki, Patoka (relacje z mniejszością białoruską)
5. Tzw. robotnicy z Chodakowa (bezbronni ofiary)

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

6. Krościenko, sprawa „łazika” (Żydzi)
7. Łomżyńskie – walki bratobójcze pomiędzy NZW a WiN + XVI Okręg NZW
8. Hrubieszów – wspólny atak WiN i UPA (współpraca z nacjonalistami ukraińskimi)
9. Puchaczów – odwet
10. Parczew – pogrom czy odwet? (Żydzi)
11. Wierzchowiny (Ukraińcy)
12. Gronków – bandyci czy bezbronni ofiary?
13. Stocznia Gdańska – eks w sierpniu 1946 r. (sprawa „Kruka” – późniejszego TW)
14. Sprawa Franciszka Potyrały „Oracza”.

XXIX. Procesy

1. Procesy sowiecki – np. J. Kulikowskiego
2. Proces 16-tu (rozprawa z PPP)
3. Procesy przed sądami wojskowymi (garnizonowymi, okręgowymi, NSZ 1944 – I połowa 1945)
4. Procesy: I, II, III i IV Zarządów WiN
5. Proces przywódców NSZ 23 XI – 10 XII 1946 r.
6. Proces Komendy Głównej NZW 6 X – 3 XI 1946 r.
7. Proces KG NSZ (S. Kasznicy) 11 II – 2 III 1948 r.
8. Proces Ośrodka Mobilizacyjnego Okręgu Wileńskiego AK
9. Proces J. Rogólki „Grota” i innych z KWP (najliczniejszy)
10. Proces Adama Boryczki „Tońka”
11. Proces rtm Witolda Pileckiego
12. Proces Wiktora Stryjewskiego (największa wielokrotność kar śmierci)
13. Proces Kazimierza Kamińskiego „Huzara” (reżyseria, „przykrycie” agentury).

**XXX. Opór przeciwko dyktaturze komunistycznej w innych krajach Europy Środkowo
- Wschodniej:**

1. Zbrojny ruch antykomunistyczny na Litwie, Łotwie i w Estonii
2. Walka z komunistami na Ukrainie (z wyraźnym jednak wskazaniem, że zmagania z lat powojennych nie zmywają hańby ludobójstwa z UPA, można by to ograniczyć do rozmiaru strat społeczeństwa ukraińskiego w wyniku komunistycznego terroru)
3. Inne kraje bloku komunistycznego (Bułgaria, Rumunia, Jugosławia, Albania)

XXXI. Epilog

1. Szlakiem „utrwalania władzy ludowej” (na szczeblu powiatów) – wymiar represji, strat bezpowrotnych, pacyfikacji trwających wiele lat przez pryzmat losów społeczności lokalnych (na podstawie Regionalnego Projektu Badawczego: „Mazowsze i Podlasie w ogniu”)
2. Szlakiem czarnego PIR-u podziemia powojennego, w kręgu mitów: o wojnie domowej, o zbandyceniu, o okrucieństwie, o pogrobowcach Polskiego Państwa

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

Podziemnego, o jednolitym obliczu politycznym, o braku poparcia społecznego, o jednolitym „obliczu klasowym”

- 3. Żołnierze wyklęci na tułaczym szlaku** (emigracja) – udane ucieczki wybranych postaci (rok 1948: Marian Jankowski, Janusz Rybicki i Zbigniew Obuchowski), tutaj także wybitni żołnierze podziemia, którzy resztę życia spędzili na obczyźnie, np. Aolf Pilch „Góra”, „Dolina”, Zygmunt Błażejewicz „Zugmunt”, Adam Tutak „Znicz”, Franciszek Szabunia „Licho”, Józef Świda „Lech” – i in.
 - 4. Żołnierze wyklęci - obywatele drugiej kategorii PRL** – rozpracowania środowisk kombatanckich przez SB.
 - 5. W konspiracji do końca życia** (casus konspiratorów ukrywających się w PRL do 1989 np. Aleksandra Głogockiego, Jana Dziewanowskiego, Jana Borysewicza vel Wawerskiego, Tadeusza Jakubowskiego vel Orwida).
 - 6. Bilans pierwszej powojennej dekady:** straty bezpowrotne (zabici, zamordowani i zmarli w więzieniach i aresztach, zamordowani na mocy zbrodniczych wyroków sądowych), aresztowani i skazani z powodów politycznych, na ewidencji operacyjnej UB.
 - 7. Śladami zbrodni komunistycznych**, od likwidacji doraźnych po zbrodnie sądowe, prowokacje, kombinacje operacyjne, grupy prowokacyjne, szwadrony śmierci. Tu powinien zostać wykorzystany dorobek programu IPN „Śladami zbrodni” (dokumentowanie miejsc zbrodni – siedzib placówek NKWD, UB, MO, KBW i in.).
 - 8. Pola śmierci.** Ekspozycja zawierająca elementy wystawy „**Milcząc wołają**” Piotra Życieńskiego – stanowić będzie przejście do części ekspozycji poświęconej opozycji demokratycznej i oporowi społecznemu lat 1956-1989 (wariant z portretami trumiennymi i krzyżami).
- XXXII. W III RP – w oczekiwaniu na sprawiedliwość i zadośćuczynienie** – działania czynników społecznych (Fundacja „Pamiętamy”), inicjatywy oddolne - pamięć – pomniki i upamiętnienia.
- XXXIII. 1 marca 2011** – Proklamowanie Narodowego Dnia Pamięci o Żołnierzach Wyklętych jako święta państwowego – konsekwencje – ruch inicjatyw lokalnych.

SEGMENT II – WIĘŹNIOWIE POLITYCZNI

Na tą część ekspozycji przeznaczony jest ostatnie piętro Pawilonu nr 2 oraz cały Pawilon nr 3.

Scenariusz ekspozycji:

I. Władze komunistyczne wobec społeczeństwa 1944-1989:

1. Ziemiaństwo

Dekret PKWN o reformie rolnej 6 IX 1944, Pozbawionym własności ziemianom nie wolno było zbliżać się do swoich zabudowań w promieniu 50 km od majątku (powiat), nie mogli nawet odwiedzać grobów swoich najbliższych.

Państwowe Nieruchomości Ziemskie i proces Witolda Maringe, szykany, represje. Pierwsze aresztowania w PNZ nastąpiły w 1948 r. - był to proces koszalińskich władz PNZ z Władysławem Czarneckim na czele (dyrektorem Okręgu Koszalińskiego), wyrok kara śmierci. Po skardze rewizyjnej obrońców Najwyższy Sąd Wojskowy w Warszawie 29 XII 1948 r. zamienił KS dla Czarneckiego na 15 lat więzienia, pozostałym oskarżonym też złagodzone wyroki. Po Październiku 1956 r. uniewinniono Czarneckiego i towarzyszy. Jeden z niesłusznie skazanych zmarł w więzieniu, reszta spędziła 7 lat w więzieniu.

2. Robotnicy – kryzysy:

2.1. Lata 40-te – fala strajków

2.2. PPS WRN – program, działalność, represje, likwidacja

2.3. Czerwiec’56 (Poznań), inne rozruchy w 1956 r. w Bydgoszczy (XI 1956 r.) i Szczecinie (XII 1956 r.)

2.4. Marzec’68 – wydarzenia z protestami robotników z miejscowości spoza Warszawy, Gdańsk – dwudniowe zamieszki uliczne i strajki: m. in. Robotnicy manifestujący pod Politechniką Gdańską i Wyższa Szkoła Pedagogiczna

2.5. Grudzień’70 - protesty na Wybrzeżu:

2.5.1. Mobilizacja strajkowa w Poznaniu w grudniu 1970 r.

2.5.2. Fala strajków (dużo zresztą większa niż w grudniu 1970 r.) w całym kraju w kolejnych miesiącach 1971 r. (np. strajk włókniarek łódzkich w lutym 1971 r.)

2.5.3. Ofiary śmiertelne i ich pogrzeby, represje wobec protestujących. Zamieszki uliczne: Słupsk, Wałbrzych, Kraków i inne miasta

Materiał dokumentacyjny do wykorzystania: nagrania z podsłuchanych rozmów funkcjonariuszy MO oraz nagrania rozmów najważniejszych przedstawicieli władzy komunistycznej – S. Kania, W. Jaruzelski. Pamiątki zniszczonych ubrań robotników ze Szczecina.

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 2.6. Czerwiec'76 - pokazanie nie tylko głównych miejsc robotniczych protestów, czyli Radomia, Ursusa i Płocka, ale też skali zjawiska:
 - 2.6.1. Protesty w około 100 zakładach pracy
 - 2.6.2. Wysyłanie do wojska osób podejrzanych o możliwość wywołania niepokojów przed ogłoszeniem podwyżki cen
 - 2.6.3. Przebieg protestów w Radomiu, Ursusie i Płocku (m.in. „ścieżki zdrowia”)
 - 2.6.4. Ofiary śmiertelne (ksiądz Roman Kotlarz, Jan Brożyna)
 - 2.6.5. Publiczne wiece potępiające „warcholów”
 - 2.6.6. Procesy poczerwcowe oraz inne represje
 - 2.6.7. Akcja pomocy dla represjonowanych robotników, działania w celu uwolnienia osób skazanych za udział (rzekomy udział) w Czerwcu '76 (nie tylko KOR i innych środowisk opozycyjnych, ale też Kościoła katolickiego) np. Apel do Rady Państwa PRL 349 rolników z parafii w Zbroszy Dużej, pod przewodnictwem proboszcza ks. Czesława Sadłowskiego z 26 maja 1977.
 - 2.6.8. Strajk w stoczni gdańskiej- niewielki, E. Gierek podczas wizyty w Gdańsku w lipcu 1976 r. nie odwiedził tej stoczni, był tylko w stoczni gdyńskiej.

UWAGA:

Powyższe zagadnienie scenariusza (nr I, pkt.2, ppkt 2.6.) do opracowania w pracy konkursowej jako przykładowa ekspozycja zaproponowana przez Uczestnika konkursu. Opis zagadnienia i ekspozycji z nim związanych znajduje się w Załączniku nr 8b do Regulaminu

3. Młodzież i studenci:

- 3.1. **Maj 1946 r. manifestacje studenckie w całej Polsce**
(80 miejscowości) – aresztowania i represje
- 3.2. **Konspiracyjne organizacje młodzieżowe z lat 1948-1956**
- 3.3. Kontynuacja organizacji młodzieżowych z lat 50-tych – tworzenie często w tych samych szkołach tajnych organizacji młodzieżowych w końcu lat 60. i pierwszej połowie lat 70. (często efemerycznych) – to mało znane zjawisko będzie wymagało kwerendy w dokumentach Służby Bezpieczeństwa np. Gościmierz Gieras (Warszawa, ulotki); Władysław Bruliński (Zob. „Dziennik Bałtycki” połowa lat 60-tych, artykuł „Niebezpieczne zabawy”)
- 3.4. **Marzec'68:**
 - geneza; skala i charakter protestów
 - represje pomarcowe (wyroki sądowe, procesy „komandosów”, wyrzucanie ze szkół i uczelni czy też karne wysyłanie do wojska – skala zjawiska, przykłady); np. Jakub Szedaj
- 3.5. **1977 Studenckie Komitety Solidarności:**

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- zabójstwo Stanisława Pyjasa, „Czarne Juwenalia”, powstanie SKS w Krakowie
 - inne ośrodki, sylwetki najważniejszych działaczy, główne działania
 - reakcja władz i ich przeciwdziałanie
 - sprawa śmierci Stanisława Pietraszki, który jako ostatni widział Pyjasa przed śmiercią
- 3.6. **Niezależne Zrzeszenie Studentów:**
- powstanie i działalność NZS; łódzki strajk studencki i rejestracja NZS
 - strajki z jesieni 1981 r.
 - NZS w podziemiu (najważniejsze akcje, główni działacze);
 - walka o legalizację
- 3.7. **KIHAM - Kręgi Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego**, niezależne harcerstwo i tzw. niepokorne np. Wojciech Ziemiński, Zygmunt Kural (Kraków)
- 3.8. **Spektakularne akcje w latach 70-tych i 80-tych** – napisy i niszczenie pomników – symboli sowieckiej dominacji np. namalowanie na pomniku F. Dzierżyńskiego w Warszawie napisu „KAT” przez Andrzeja Federowicza, ucznia, proces i umorzenia sprawy w 1976 r.
- 3.9. **Siły Zbrojne Polski Podziemnej**, konspiracyjna organizacja założona na początku 1982 przez grupę młodych ludzi z Grodziska Mazowieckiego (licealiści i student KUL). Motywem powstania organizacji była chęć zemsty za śmierć górników z Kopalni Wujek. Planowano rozbieranie żołnierzy i milicjantów, postrzelenie sierż. Zdzisława Karosa podczas próby rozbrowienia, proces i wyrok w 1982 r.
- 3.10. **Opozycyjny ruch młodzieży licealnej - SKOS** i in. młodzieżówki w czasie stanu wojennego
- 3.11. **Federacja Młodzieży Walczącej:** przywódcy, najważniejsze akcje, prasa i działalność radiowa, represje władz
- 3.12. **Pomarańczowa Alternatywa** (i jej mutacje): najważniejsze happeningi. Represje Kolegia ds. wykroczeń. Major Frydrych – aresztowany
- 3.13. **Ruch „Wolność i Pokój” (młodzież i studenci), od 1985 r.:**
- Odmowa przysięgi wojskowej (w tym jej przyczyny)
 - Represje wobec osób odmawiających złożenie przysięgi – powstanie WiP
 - Program, najważniejsi działacze, główne akcje (m.in. akcja odsyłania na ręce ministra obrony narodowej książeczek wojskowych
 - Protesty przeciwko budowie elektrowni atomowej w Żarnowcu, demonstracje ekologiczne /np. w sprawie zamknięcia Huty „Siechnice”)
 - Prasa i działalność radiowa
 - Represje wobec działaczy WiP, Trójmiasto
- 3.14. **Manifestacje z końca lat 80.** – tylko jako tło historyczne:

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- przeciwko obecności wojsk sowieckich w Polsce,
- przeciwko wyborowi Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta

4. Inteligencja

Podjęmowanie tematyki zbrodni sowieckich ścigane przez prokuraturę w okresie PRL:

- 4.1. Kultywowanie pamięci o Katyniu np. Instytut Katyński w Polsce, Komitet Katyński w Katyniu
- 4.2. Obchody rocznic wybuchu II wojny światowej (w tym ataku Związku Sowieckiego na Polskę 17 września 1939 r.)
- 4.3. Obywatelski Komitet Poszukiwań Mieszkańców Suwalszczyzny, zaginionych w lipcu 1945 roku, powstał 17 IX 1980 r.
- 4.4. Działania w celu upamiętnienia Polaków pomordowanych na Wschodzie (zwłaszcza w Katyniu)
- 4.5. Komitet Ziemi Wschodnich (endecy), kadra profesorska, represje, kary więzienia, 1946-1947
- 4.6. Represje na przedstawicielach świata nauki, przedwojennych profesorach (kryterium - tylko aresztowani), np.:
 - prof. Eugeniusz Ralski (fitopatolog, zoolog, Działacz Delegatury Rządu na Kraj, NIE, DSZ i Zrzeszenia WiN, skazany na karę śmierci zamienioną na wieloletnie więzienie. Profesor zwyczajny Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu)
 - prof. Marian Grzybowski, lekarz dermatolog, w l. II wojny angażował się w działalność podziemną (m.in. ukrywał członków AK), w 1948 r. aresztowany w związku ze sprawą Stanisława Tatara. Zmarł w więzieniu, przypuszczalnie zamordowany, 11 grudnia 1949 r.
 - Edward Serwański urodził członek Szarych Szeregów i organizacji „Ojczyzna”. Współorganizował oddziały Delegatury Rządu RP na ziemi wcielone do Rzeszy oraz tajne szkolnictwo. W 1942 r. został pełnomocnik Biura Zachodniego przy Delegacie Rządu RP na Kraj oraz wszedł w skład Kuratorium Wojennego. Od września 1944 do stycznia 1945 był inicjatorem i kierownikiem akcji pod kryptonimem „Iskra Dog”, dokumentującej zbrodnie hitlerowskie dokonane na żołnierzach i ludności cywilnej w czasie Powstania. Po wojnie współtworzył Instytut Zachodni w Poznaniu. Aresztowany w marcu 1948 r. przez UBP i skazany na 7 lat więzienia. Osadzony w mokotowskim więzieniu. Zwolniony w 1952 r. na mocy amnestii, wrócił do IZ, w którym pracował aż do przejścia na emeryturę. W 1981 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, był autorem licznych książek, artykułów i rozpraw dotyczących wielkopolskiej konspiracji oraz stosunków polsko – niemieckich.

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 4.7. Dziennikarze – represje, aresztowania i kary więzienia dla członków redakcji „Tygodnika Warszawskiego”
 - 4.8. Represje na działaczach Stronnictwa Pracy, prof. Józef Zieliński, Antoni Antczak – Okręgowy Delegat Rządu na Pomorzu podczas okupacji i inni zamordowani
 - 4.9. Proces kadry kierowniczej Wydawnictwa i Drukarni św. Wojciecha (zob. A. Pietrowicz [w:] Zmagania ze społeczeństwem)
 - 4.10. Likwidacja „Po Prostu”
 - 4.11. Represjonowanie Tadeusza Szczudłowskiego (Pomorze), l. 60-te, l. 70-te, l. 80-te
 - 4.12. Melchior Wańkowicz (1964 proces o współpracę z Radiem Wolna Europa)
 - 4.13. Janusz Szpotański 1967/1968 (proces o satyrę przeciwko władzy)
 - 4.14. list 64 do PZPR, K. Modzelewski (adekwatne cytaty z „Winy i wiary” Jacka Kuronia}
 - 4.15. Lata 60-te Jacek Kuroń, Karol Modzelewski (list do Partii – zaprezentować w całości)?
 - 4.16. Uniwersytet Latający, Towarzystwo Kursów Naukowych i Kluby Swobodnej Dyskusji: działalność, przeciwdziałanie ze strony władz (w tym najścia bojówek komunistycznych)
 - 4.17. Represje redakcji „Tygodnika Solidarność” w latach 80-tych
 - 4.18. Inne (opcjonalnie lub do multimediiów): Niezależny Klub Dyskusyjny, Klub Swobodnej Dyskusji, Niezależny Zespół Współpracy Naukowej
- 4. A Wyodrębniony podmoduł - Solidarni z innymi narodami:**
- 4.1. Październik 1956 r. Solidarni z Węgarami (?)
 - 4.2. Sierpień 1968 r. Polskie protesty przeciwko inwazji na Czechosłowację. Wsparcie i solidarność Polaków z Czechami i Słowakami w związku z inwazją państw Układu Warszawskiego (w tym niestety PRL) na Czechosłowację. W Sopocie Czesi chodzili po ul. Boh. Monte Cassino z flagą z kirem, a K.Gott odwołał swój występ na Festiwalu w Sopocie. Bojkot na Zachodzie np. „Daru Pomorza” nie wpuszczono do Szwecji, musiał zmienić kurs do Rygi [Materiały dokumentacyjne: od G. Wąsowskiego relacje p. Ordyłowskiej]
 - 4.3. Ryszard Siwiec (8 IX 1968)
 - 4.4. Skala i formy protestów (zarówno w kraju, jak i zagranicą /w tym w Czechosłowacji, np. w Jiczynie, gdzie 7 września 1968 r. pijany polski żołnierz zastrzelił zabił dwie osoby, dwa tygodnie wcześniej przed mikrofonem jednej z wielu nielegalnych rozgłośni zasiadły dwie Polki zatrudnione u naszego południowego sąsiada, które zaapelowały, „imieniu grupy robotników polskich znajdujących się w CSRS", do naszych żołnierzy o zaprzestanie zbrojnej interwencji), represje wobec autorów protestów
 - 4.5. Solidarność Polsko-Czechosłowacka:
– najważniejsi (polscy) działacze – [aresztowani i represjonowani]

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

4. B Wyodrębniony moduł - kategoria inteligencji: oficerowie LWP

- 4.1. Dezercje zbiorowe z „ludowego” WP w 1944/1945 i represje za to, odmowa walki z podziemiem i represje
- 4.2. Kadra oficerska w LWP i represje GZI WP (procesy oficerów Marynarki Wojennej, np. komandor Stanisław Mieszkowski, Bernard Adamecki). Rola Informacji Wojskowej
- 4.3. proces ppor. Mieczysława Bujaka

5. Chłopi 1944-1989

- 5.1. Wykaz wsi pacyfikowanych w latach 40-tych (za wspieranie podziemia)
- 5.2. PSL – program, działalność, represje, likwidacja, mordy działaczy
- 5.3. Pełna lista zamordowanych działaczy PSL (wg publikacji, archiwum)
- 5.4. 1946 r. procesy dziennikarzy z redakcji „Gazeta Ludowa”, „Piaśt”
- 5.5. Proces Marii Hulewiczowej i Wincentego Bryji
- 5.6. Nadania ziemi w ramach komunistycznej „reformy rolnej” (za małe nadzieje ziemi), kolektywizacja, kontyngenty, wysiedlenia, represje wobec opornych, walka z „kułakami”
- 5.7. Sprawa Stanisława Bali (???)
- 5.8. Represje i wyroki na chłopach Komisji do Walki ze Szkodnictwem Gospodarczym
- 5.9. Niezależny ruch chłopski: strajki chłopskie w lipcu i grudniu 1978 r.
- 5.10. Represje przez przyzmat wybranych postaci: Czesław Sadłowski, Jan Rożek
- 5.11. Inicjatywy regionalne: Tymczasowy Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Lubelskiej, Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej, Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Lubelskiej, Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Rzeszowskiej, Tymczasowy Komitet Niezależnych Związków Zawodowych Rolników, Ośrodek Myśli Ludowej, Uniwersytet Ludowy
- 5.12. Proces Jana Kozłowskiego (1 luty 1980 r.) – walka z niezależnym ruchem chłopskim
- 5.13. Komitet Założycielski Niezależnego Związku Zawodowego Rolników: najważniejsi działacze, działalność, represje ze strony władz (w tym SB)
- 5.14. NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” (liderzy, działalność):
 - Działania na rzecz rejestracji przez władze związku rolniczego i realizacji innych postulatów wsi (strajki /np. ustrzycko-rzeszowskie/ i okupacje budynków)
 - Wydarzenia w Bydgoszczy 1981 r.
- 5.15. Stan wojenny – morderstwo Piotra Bartoszcze 1984 r. [Materiał dokumentacyjny do wykorzystania – J. Dobrowolski, Wspomnienia moich pamiętników – fragmenty dotyczące śmierci P. Bartoszcze (cyniczne)]

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

5.16. Ogólnopolski Komitet Oporu Rolników, OKOR (na Podkarpaciu) - to kolebka ruchu ludowego

II. Władze komunistyczne wobec Kościoła 1944-1989:

1. Mordy skrytobójcze księży:
 - ks. Michał Pilipiec (zamordowany w 1944 r.),
 - ks. Michał Rapacz (zamordowany w 1946 r.),
2. Proces biskupa Czesława Kaczmarka, 1953 r.
3. Proces ks. Józefa Lelito i księży kurii krakowskiej, 1953 r.
4. Aresztowania za odczytywanie w parafiach listów ws. likwidacji Caritasu
5. Likwidacja zgromadzeń
6. Ks. Józef Wrycza – szykany UB i inwigilacja (Pomorze)
7. Ks. Czesław Białek – wielokrotne wyroki za inspirowanie i wspieranie niezależnych organizacji młodzieżowych i działalność opozycyjną (1953 r., 1959 r., 1967 r.), wspieranie internowanych w 1981 r.
8. Represje wobec ks. prymasa S. Wyszyńskiego i biskupa Antoniego Baraniaka
9. Akcja „X-2” – operacja wysiedlenia zakonnic i likwidacji domów, 1954 r., Dolny i Górny Śląsk,
10. 1956 r. śluby jasnogórskie
11. Laicyzacja życia – 1960 rok - walka wiernych o domy katolickie np. Zielona Góra, Nowa Huta (użycie broni palnej), Toruń, Przemyśl i in. oraz represje na uczestnikach protestów
12. Aresztowanie Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej
13. Obchody Millenium 1966 i aresztowanie Wacława Szulca (Gdańsk)
14. Specjalne kompanie księżowskie (np. Bartoszyce), lata 60-te, 70-te
15. Duszpasterstwa akademickie i ich rola w formowaniu opozycji (o. Honoriusz Kowalczyk DA Dom Poznań, Beczka w Krakowie), dominikanie w Poznaniu, w Krakowie SOR „Sorbona” - duszpasterstwo akademickie – ośrodki m.in. Gdańsk – Wrzeszcz, „na Czarnej”.
16. Ks. Franciszek Blachnicki, Ruch „Światło-Życie” od l. 60-tych – karanie Kolegiami ds. wykroczeń niektórych uczestników, wyrok i próby zlikwidowania ks. Blachnickiego, represje na księżach
17. Pielgrzymka Jana Pawła II do Polski w 1979 r.
18. Po wprowadzeniu stanu wojennego 13 XII 1981r.: pomoc dla represjonowanych i opozycji ze strony Kościoła (Najście SB na Prymasowski Komitet Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom i komitety diecezjalne, Msze św. Za Ojczyznę, sylwetki księży zaangażowanych w pomoc dla podziemia, represje /w tym najście na Komitet Prymasowski i pobicie jego działaczy etc.)

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

19. Pielgrzymki Jana Pawła II do Polski 1983 r., 1987 r. (akcja Zorza, Zorza II) . Próba zakłócenia Mszy Św. w Gdańsku-Zaspie w czerwcu 1987 r. poprzez wywołanie pożaru w bloku mieszkalnym, straż szybko ugasiła ogień, ale mało nie doszło do zaczadzenia [Materiał dokumentacyjny B. Chrzanowski]
20. Protest przeciwko zdejmowaniu krzyży w klasach w Miętnej k. Garwolina w marcu 1984 r.
21. Strajk okupacyjny w obronie krzyży w klasach szkolnych we Włoszczowej w grudniu 1984 r.
22. Głodówki (np. kościoły w Bieżanowie Starym k. Krakowa od lutego do sierpnia 1985 r. – A. Walentynowicz, Głogowiec, Stalowa Wola)
23. Mordy polityczne: ks. R. Kotlarz [Materiał dokumentacyjny - wystawa IPN w Radomiu], ks. J. Popiełuszko, ks. Sylwester Zych, ks. Suchowolec in., ks. Niedzielak
Uwaga: księży zamordowani w czasie Okrągłego Stołu powinni być przy omawianiu tego okresu
24. Lista zabitych i zmarłych z przyczyn politycznych księży

III. Opozycja przedsierpniowa:

1. Liga Narodowo-Demokratyczna

Kilkudziesięcioosobowa konspiracyjna organizacja studencka działająca w latach 1957-1960, proces kierownictwa

2. Organizacja „Ruch” 1965-1970:

Sylwetki najważniejszych działaczy; główne akcje; proces i wyroki; protesty i apele o uwolnienie działaczy „Ruchu”. Bracia (Jerzy i Ryszard) Kowalczykowie i wysadzenie w powietrze auli Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu w październiku 1971 r. Upomniano się o nich podczas strajku sierpniowego w 1980 r. Pamiątki po Andrzeju Czumie.

3. Komitet Obrony Robotników (a następnie Komitet Samoobrony Społecznej „KOR”):

- 3.1. geneza KOR, działacze, program i działalność (zwłaszcza Biura Interwencji KOR czy początki współpracy z opozycją czechosłowacką), ks. J. Zieja.
- 3.2. przekształcenia wewnętrzne (głównie zmiana formuły w związku z utworzeniem KSS „KOR”)
- 3.3. organizowane akcje (np. Akcja Pająk w latach 1979-1980)
- 3.4. represje władz (pobicia, porwania, zwolnienia z pracy i wyrzucenia z uczelni, zatrzymania i aresztowania – te, szczególnie „miękkie” szykany, były stosowane również wobec innych ugrupowań opozycyjnych powstałych w drugiej połowie lat 70.)

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 3.5. Proces działaczy KOR (Jacka Kuronia, Adama Michnika, Zbigniewa Romaszewskiego i Henryka Wujca) (13 lipca 1984 r.) – za działalność opozycyjną przed sierpniem 1980 r.

4. Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela

Najważniejsi działacze, główne działania, specyfika działalności (np. Punkty Konsultacyjno-Informacyjne), reakcja władz (w tym działania Służby Bezpieczeństwa) angażowali się tutaj m.in. kombatanci z KG. AK np. płk K.Pluta-Czachowski.
Powielacz oryginalny ROPCiO

5. Wolne Związki Zawodowe:

- 5.1. Działalność Komitetu Założycielskiego Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach; Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża; szczecińskie WZZ;
5.2. Najważniejsi działacze; główne działania
5.3. Represje ze strony władz (w tym wobec rodzin /dzieci/ osób zaangażowanych w działalność WZZ /np. Kazimierza Świtonia/);

6. Ruch Młodej Polski

Działacze, ośrodki, wydawnictwa, akcje, represje, modlitwy m.in. w intencji uwolnienia więźniów politycznych w Bazylice Mariackiej

7. Konfederacja Polski Niepodległej

- 7.1. geneza (w tym organizacje ją tworzące)
7.2. program, działalność (m.in. próba startu działaczy KPN w wyborach w 1980 r.)
7.3. najważniejsi działacze, represje ze strony władz (zwłaszcza kolejne procesy przywódców KPN np. 15 czerwca 1981 r. – 8 października 1982 r., 3 marca – 22 kwietnia 1986 r. – walka z niezależnymi partiami politycznymi)
7.4. Pierwsza partia polityczna antykomunistyczna - 1.09.1979 r.

8. Głodówki opozycji w latach 70.tych

Głodówki w kościele św. Marcina – razem z KOR, głodówka w kościele św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej – dodać przy aresztowanych

9. Inne inicjatywy opozycyjne (poza główną ekspozycją, do multimediiów):

- 9.1. Próba wysadzenia pomnika Lenina w Nowej Hucie w kwietniu 1979 r.
9.2. Opozycyjne ruchy o charakterze wyznaniowym (religijnym): Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy, Przemyski Komitet Samoobrony Ludzi Wierzących, Studencki Komitet Obrony Jasnej Góry
9.3. Komitet Porozumienia na Rzecz Samostanowienia Narodu
9.4. Nurt Niepodległościowy
9.5. Komitet Samoobrony Społecznej Ziemi Dolnośląskiej
9.6. Klub Samoobrony Społecznej Regionu Wielkopolsko-Kujawskiego
9.7. Akademickie Biuro Interwencyjne
9.8. Komitet na rzecz Obrony Jana Kozłowskiego
9.9. Kluby Samoobrony Społecznej Ziemi Dolnośląskiej

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 9.10. Kluby Samoobrony Społecznej Regionu Wielkopolsko-Kujawskiego
- 9.11. Ruch Wolnych Demokratów
- 9.12. Komitet Obrony Życia i Rodziny – Komitet Samoobrony Polskiej
- 9.13. Konfederacja Ludzi Wolnych
- 9.14. Akademicki Ruch Odnowy
- 9.15. Akcje na Rzecz Niepodległości w Krakowie, l. 70-te

IV. NSZZ „Solidarność” 1980-1981

W ekspozycji zminimalizować narrację i faktografię – głównie jako tło wprowadzające do represji okresu stanu wojennego.

1. Strajki z lata 1980 r. – nie tylko sierpień, ale też lipiec i pierwsza połowa września 1980 r.

- 1.1. 1 lipca 1980 r. - strajk w Zakładach Metalurgicznych „Pomet” w Poznaniu
- 1.2. 1 lipca 1980 r. – strajk w WSK Mielec
- 1.3. 8 lipca 1980 r. - strajk w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego w Świdniku
- 1.4. 19-30 lipca 1980 r. fala strajków w Ostrowie Wielkopolskim (około dwudziestu zakładów m. in. ZNTK Ostrów Wlkp. 23-25 lipca 1980 r.)
- 1.5. działalność opozycji
- 1.6. działalność władz (w tym szczególnie represje wobec działaczy pozycji)
- 1.7. rozmowy i porozumienia z władzami (w tym sprawa więźniów politycznych)

2. NSZZ „Solidarność”

Powstanie (tworzenie się) związku – zarówno na szczeblu lokalnym, jak i ogólnokrajowym oraz jego działalność:

- 2.1. liderzy „Solidarności”
- 2.2. strajki i protesty organizowane przez „Solidarność” (zwłaszcza tzw. marsze głodowe z lata 1981 r.)
- 2.3. tzw. kryzys bydgoski w marcu 1981 r.

3. I Krajowy Zjazd Delegatów

Wbrew głośzonym w ostatnim czasie tezom był to (o czym mało kto wie) jedyny wybrany demokratycznie „parlament” do 1991 r., z uwzględnieniem odwołań I KZD do tradycji niepodległościowej (np. zaproszenie gen. Mieczysława Boruty-Spiechowicza i jego przemówienie podczas obrad) czy wybranych sylwetkach delegatów zaangażowanych w działalność konspiracyjną podczas II wojny światowej lub po jej zakończeniu, samorozwiązanie KOR podczas zjazdu, najważniejsze dokumenty (zwłaszcza Posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej)

4. Komitet Obrony Więzionych za Przekonania i KOWzP na szczeblu lokalnym i ich działalność, głódówki i manifestacje w obronie więźniów politycznych, wywieszanie plakatów w zakładach pracy.

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 5. Plany zorganizowania Marszu Gwiazdzistego na Warszawę**, który został odwołany na skutek przeciwdziałania SB (rewizje, szykany)
- 6. Represje i szykany ze strony władz** (m.in. sprawa Narożniaka związana z ujawnieniem tajnej instrukcji prokuratora generalnego dot. sposobów zwalczania opozycji, pobicia i zatrzymania działaczy związku, sprawa próby otrucia Anny Walentynowicz, porwania).

V. Stan wojenny

- 1. Przygotowania władz** (w tym stosowana co najmniej od grudnia 1980 r. taktyka odcinkowych konfrontacji, prowokowanie strajków i napięć) i operacja wprowadzenia krypt. „Jodła” oraz towarzysząca jej akcja „Klon”

2. Internowani

- 2.1. Lista internowanych [problem metodologiczny ze sporządzeniem wykazu]
- 2.2. Ośrodki dla internowanych [Mapa]
- 2.3. Historie osób przeznaczonych do internowania, które się ukrywały np. historia Jana Narożniaka (po 13 XII 1981 ukrywał się, 26 maja 1982 został zatrzymany i postrzelony przy próbie ucieczki. Trafił do szpitala, skąd został uwolniony przez działaczy Solidarności. Jego ucieczka była jedną z najbardziej spektakularnych akcji podziemnej Solidarności. Ponownie się ukrywał, tym razem skutecznie – ujawnił się dopiero po amnestii, jesienią 1983 r.). [Można wykorzystać piosenkę J. K. Kellusa pt. „Polski broadside”]
- 2.4. Akcje protestacyjne internowanych i ich pacyfikacja np. Kwidzyn

3. Represje wobec działaczy „Solidarności” i opozycji

Internowania, aresztowania, akcja weryfikacyjna, zwalnianie z pracy, najważniejsze procesy np.:

- proces Andrzeja Słowika i Jerzego Kropiwnickiego (30 grudnia 1981 r.)
- proces pracowników Szkoły Morskiej w Gdyni (3 lutego 1982 r.), Ewa Kubasiewicz
- proces uczestników strajku w kopalni „Wujek” (11 lutego 1982 r.)
- proces Władysława Frasyńniuka (24 listopada 1982 r.)
- proces Radia „Solidarność” (17 lutego 1983 r.)
- proces MRKS (19 maja 1983 r.)
- proces Zdzisława Najdera (28 maja 1983 r.)
- proces ws. śmierci sierżanta Karosa (8 września 1982 r.)
- proces Międzyzakładowego Komitetu Robotniczego „Solidarność”, wysłanie działaczy opozycji do wojska i inne) – można rozważyć oddzielne pokazanie różnych form represji, Proces Janusza Pałubickiego IX-X 1983, Proces Politechniki Poznańskiej – 27 osób postawionych przed sądem (1983)
Zasada: wymienione nazwy struktur, jeśli ich działacze byli aresztowani

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- Powinny być wymienione nazwiska sędziów i prokuratorów oskarżających i skazujących w procesach politycznych
- 4. Opór społeczny przeciwko stanowi wojennemu (strajki i demonstracje z grudnia 1981 r.)**
 - 4.1. Manifestacje w stanie wojennym (w tym manifestacyjne spacerzy w czasie *Dziennika Telewizyjnego*, zwłaszcza w Świdniku)
 - 4.2. Gdańsk- Antoni Browarczyk- strzelanina
 - 4.3. 3 V 1982 manifestacje Warszawa, Trójmiasto, Kraków/Nowa Huta, Wrocław
 - 4.4. Inne manifestacje w Gdańsku, Wrocławiu, Lubinie
 - 4.5. 31 sierpnia 1982 r. manifestacje niemal w całej Polsce
 - 4.6. Po 1985 r. liczba uczestników manifestacji malała.
 - 5. Wojskowe obozy specjalne – Węgorzewo, Czerwony Bór i inne**
 - 6. Ofiary śmiertelne stanu wojennego**
 - 6.1. Lista ofiar, chronologia - powszechnie stosowana zasada, że są to nie tylko ofiary z okresu formalnego obowiązywania stanu wojennego (13 grudnia 1981 r. – 22 lipca 1983 r.), a od momentu jego wprowadzenia do 1989 r. (np. ks. Sylwestra Zycha zamordowano w lipcu 1989 r.)]
 - 6.2. Pogrzeby ofiar (np. G. Przemyska, ks. Jerzego Popiełuszki) będące istotnymi wydarzeniami dla podziemia (możliwość policzenia się)
 - 6.3. Gdańsk – ofiara Antoni Browarczyk – oficjalnie zaliczona do statusu ofiary
 - 6.4. Śmierć osób pozbawionych pomocy lekarskiej wobec braku łączności-wyłączone telefony podać kilka konkretnych przykładów, [materiał dokumentacyjny zob. prof. B. Chrzanowski]
 - 6.5. Przykład upamiętnienia śmierci ofiary - Grupa „Bez Jacka” w Gdańsku
 - 6.6. Powódź w Płocku i ofiary śmiertelne (śledztwo IPN)
 - 7. Emigracja stanu wojennego**
 - 7.1. Statystyka – ile osób zmuszono do emigracji z powodów politycznych, wykaz nazwisk
 - 7.2. Zmuszanie do emigracji jako sposób pozbycia się opozycji
Materiał dokumentacyjny – paszporty ze stemplem w jedną stronę,
 - 8. Podziemna „Solidarność” i inne ugrupowania**
 - 8.1. Krajowy Komitet Strajkowy
 - 8.2. Ogólnopolski Komitet Oporu – pierwsza próba stworzenia ogólnopolskiej solidarnościowej struktury podziemnej, podjęta w styczniu 1982 r. W przypadku lat 80. będzie to doskonała okazja do zaprezentowania ogromu inicjatyw opozycyjnych – zarówno tych ogólnopolskich, jak i tych lokalnych (np. Ruch Młodzieży Niezależnej w Gorzowie Wielkopolskim).
 - 8.3. Tymczasowa Komisja Krajowa

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 8.4. Tworzenie struktur regionalnych – ze względu na bogactwo inicjatyw w rozszerzeniach, opcjonalnie najważniejsze regiony (jak Mazowsze, Dolny Śląsk, Gdańsk, Wielkopolska, Górny Śląsk)
- 8.5. Spory programowej opozycji (np. „długi marsz” czy „krótki skok”)
- 8.6. Solidarność Walcząca: główne ośrodki, liderzy, działalność (w tym kontrwywiad we Wrocławiu), współpraca zagraniczna
- 8.7. Komitet Helsiński: główni działacze, najważniejsze inicjatywy
- 8.8. Uwzględnienie Nagrody Nobla dla Lecha Wałęsy w 1983 r., oczywiście jako nagrody dla całej „Solidarności” za przyjęty pokojowy sposób działania.
- 8.9. Boykot wyborów w latach 80. (w tym akcje liczenia frekwencji wyborczej)
- 8.10. Porwania toruńskie - seria uprowadzeń i zastraszeń działaczy podziemnej „Solidarności” przeprowadzonych w lutym i marcu 1984 r. w okolicach Torunia przez funkcjonariuszy SB
- 8.11. Janusz Krupski – porwanie do Puszczy Kampinoskiej w rejon wsi Truskaw i oblanie kwasem przez funkcjonariuszy SB, 21 I 1983 r.

NA EKSPOZYCJI WYMAGANA ŚCIANA Z NAZWISKAMI WSZYSTKICH
ARESztOWANYCH ZA DZIAŁALNOŚĆ W PODZIEMNEJ „SOLIDARNOŚCI”

9. Więźniowie polityczni w latach 80.tych

- 9.1. Skala zjawiska
- 9.2. Sprawa tzw. jedenastki (działacze KOR i „Solidarności” więzionych do 1983 r., w tym propozycja uwolnienia w zamian za wyrzeczenie się działalności politycznej na 2,5 roku lub emigracja na pół roku
- 9.3. Protesty więźniów politycznych (np. głodówka w Zakładzie Karnym w Barczewie we wrześniu 1983 r., protest głodowy w Zakładzie Karnym w Strzelinie od listopada 1983 r. do marca 1984 r. i inne) i walka o przyznanie statusu więźniów politycznych
- 9.4. Listy i apele o uwolnienie uwięzionych (np. list 71 członków Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” z 28 września 1983 r., oświadczenie TKK z 21 września 1986 r.)
- 9.5. Przypadki pobicia
- 9.6. Amnestie
- 9.7. Dzień Solidarności z Więźniami Politycznymi w Toruniu (26 maja 1983 r.)
- 9.8. Tydzień Więźnia Politycznego (3-10 listopada 1985 r.)
- 9.9. Demonstracje w obronie więźniów politycznych

10. Partie opozycyjne – tylko te, których działacze byli aresztowani

- 10.1. Polska Partia Socjalistyczna: program, działacze, frakcje, działalność, reakcja władz (w tym represje)
- 10.2. Porozumienia Partii i Organizacji Niepodległościowych
- 10.3. Liberalno-Demokratyczna Partia Niepodległość (aresztowania)

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

10.4. Unia Demokratów Baza (Grupa Polityczna Baza)

10.5. Narodowe Odrodzenie Polski

11. Próby relegalizacji „Solidarności”, jawna działalność związku

11.1. Strajk w Nowej Hucie w kwietniu – maju 1988 r.: pacyfikacja, represje

11.2. Strajki z maja i sierpnia 1988 r.

11.3. Międzynarodowa Konferencja Praw Człowieka w Krakowie zorganizowana przez Komisję Interwencji i Praworzędności NSZZ „Solidarność” oraz Ruch „Wolność i Pokój” w sierpniu 1988 r. (z udziałem 1000 osób, w tym 205 z zagranicy)

12. Rozmowy opozycji z władzą: debata Wałęsa – Miodowicz

Rozmowy przygotowawcze w Magdalence i Zawracie, Okrągły Stół, spory w opozycji wokół kwestii rozmów z władzami

13. Przygotowania władzy do wprowadzenia stanu wyjątkowego w 1988 r. (listy internowanych)

14. Wybory czerwcowe z 1989 r.

14.1. Komitet Obywatelski przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, komitety obywatelskie

14.2. Studio Wyborcze „Solidarności”(w TVP) oraz Komitet Obywatelski „Solidarność” w Polskim Radio – wejście „Solidarności” ze swoimi programami do mediów

14.3. Kampania wyborcza (z przypadkami pobicia przez „nieznanych sprawców” osób zaangażowanych po stronie solidarnościowej, wybory, kontrowersje dot. listy krajowej

14.4. Posłowie i senatorowie Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego w Sejmie kontraktowym

14.5. Frekwencja wyborcza

15. Krytyczne głosy wobec wyborów 4 VI 1989 r. w Polsce

15.1. Stosunek emigracji w 1989 r. Oświadczenie rządu RP na uchodźstwie

15.2. Krytyczny stosunek Solidarności Walczącej (publikacje w prasie SW), NZS, Polskiej Partii Niepodległościowej i in.

15.3. 15. Józef Szaniawski – ostatni więzień polityczny PRL, wyszedł z więzienia 22 XII 1989 r.

15.4. 16. płk Ryszard Kukliński, lata 80-te – KS zaocznie, walka o rehabilitację w III RP

VI. O wolne słowo. Samizdat. Kultura niezależna i represjonowani ludzie literatury i kultury

1. Wprowadzenie

O cenzurze, zideologizowaniu i poddaniu kontroli PZPR szkolnictwa i nauki, Przykłady publikacji niezależne

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

Barbara Skarga, tekst o kolaboracji inteligencji

2. „Taternicy”: działalność, proces

3. Ruch samokształceniowy, salony niezależne (np. początek lat 60-tych XX w. salon Anny i Tadeusza Walendowskich)

Po powrocie z emigracji w USA u Walendowskich zamieszkał dziadek Anny, Melchior Wańkowicz. Od połowy lat 70-tych spotykali się tu ludzie, którzy nie mogli gdzie indziej legalnie prezentować swoich najnowszych osiągnięć twórczych. Salon Walendowskich był miejscem wymiany i sprzedaży niezależnych wydawnictw. Dopiero zmuszenie Anny i Tadeusza Walendowskich do emigracji zakończyło jego działanie jesienią 1979 r.

4. Drugi obieg wydawniczy lat 70 -tych

- 4.1. lubelskie Spotkania, Niezależna Oficyna Wydawnicza
- 4.2. najważniejsze pisma, rozwój techniki drukarskiej (od przepisywania na maszynie po wykorzystywane sposoby druku)
- 4.3. najważniejsze publikacje książkowe (np. „Czarna Księga Cenzury PRL”), skala zjawiska (stan na sierpień 1980 r.)
- 4.4. Ruch Młodej Polski, pismo „Bratniak”,
- 4.5. „Opinia Krakowska” (?)
- 4.6. Niezależna Oficyna Wydawnicza NOWA
- 4.7. zwalczanie II obiegu przez władze PRL

5. Podziemie wydawnicze w latach 1981-1989

Skala zjawiska, techniki wydawnicze i ich rozwój, najważniejsze wydawnictwa (hity wydawnicze), kalendarze, banknoty i pozostała „galanteria”, prasa internowanych, Komisja Współpracy Pism Niezależnych (Warszawa), – Fundusz Wydawnictw Niezależnych, Społeczna Rada Wydawnictw Niezależnych, zwalczanie przez władze, represje

Ważnym elementem ekspozycji będzie rekonstrukcje tzw. „dziupli” czyli miejsca w których ukryta była podziemna drukarnia (wraz z wizualizacją niezwykle pomysłowych wejść).

Sprzęt poligraficzny w tych miejscach musi być sprawny, planuje się wykorzystać go do nauki drukowania.

- 5.1. **Podziemna poczta:** koperty i pocztówki, znaczki, stemple, wykorzystywane przy ich wytwarzaniu (często w ośrodkach odosobnienia) techniki
- 5.2. **Kultura niezależna – ukazana przez pryzmat represji**
Bojkot TVP po 13 grudnia 1981 r. i jego przełamywanie przez władze (w tym działania nękające SB), Dni lub Tygodnie Kultury Niezależnej, Teatr Domowy, Niezależny Teatr Scena Czterdzieści i Cztery, Teatr Poniedziałkowy, Komitet

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

Kultury Niezależnej i Nagrody Kulturalne „Solidarności”, Niezależne Forum Kultury w 1989 r.

5.3. Oświata niezależna

Rada Edukacji Narodowej, OKNo, zespoły oświaty niezależnej, Rada Oświaty Niezależnej

5.4. Niezależne inicjatywy telewizyjne, fonograficzne i fotograficzne

Telewizja Solidarność w Toruniu, Duszpasterski Ośrodek dokumentacji i Rozpowszechniania VIDEO / Dział Dokumentacji Pomocy Duszpasterskich VIDEO, Niezależna Telewizja Mistrzejowice, Niezależna Agencja Fotograficzna Dementi, Agencja Fonograficzna Akcent

5.5. Podziemna radiofonia – przez pryzmat represji i procesów

5.5.1. Radio „Solidarność”

5.5.2. Radio Solidarności Walczącej

5.5.3. Młodzieżowe inicjatywy radiowe (np. Radio NZS, Radio BIT), tzw. gadały (czyli urządzenia złożone z magnetofonu, wzmacniacza i głośników)

5.5.4. Audycje dla więźniów w Poznaniu, w Warszawie na Rakowieckiej (w tym najgłośniejsza z nich w Sylwestra 1982)

5.5.5. Najważniejsi działacze, najciekawsze audycje, sprzęt (np. radio balonowe w Toruniu, nadajniki do emisji napisów na wizji TVP) i wykorzystywane techniki (od klasycznych audycji, poprzez napisy na wizji TVP, po wykorzystywanie radiowęzłów zakładowych)

5.5.6. Radio Internowa w ośrodku odosobnienia w Iławie

Podobnie jak powyżej ważnym elementem ekspozycji będą rekonstrukcje drukarni, audycje Radia Solidarność i audycje telewizyjne.

Materiał dokumentacyjny: nagrania audycji Radia „S” – na stronach internetowych Polskiego Radia.

VII. W obronie pamięci 1944-1989

1. Obchody rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja:

- Np. 1946 r. - manifestacje w 80 miastach w całym kraju, represje na uczestnikach (obchody 3-maja formalnie były legalne), natomiast pochody i manifestacje studenckie – rozpraszano, uczestników represjonowano, WSR w Poznaniu)
- Niezależne obchody w l. 70. tych i 80 tych: 3 maja 1979r. Piszcz 1979 r., 3 maja 1983 r. Trójmiasto

2. Obchody i manifestacje rocznicowe 11 listopada, rocznice piłsudczykowskie:

- w l. 70.tych, obchody w Krakowie – działalność Józefa Herzoga – lidera opieki nad kopcem Józefa Piłsudskiego i odnowienia krypty Piłsudskiego na Wawelu. Represje, kolegia, rewizje, szykany

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- Marsz Kadrówki w 1984 r. Represje za podejmowane działania, aresztowania, kolegia na uczestnikach marszu (wszystkich uczestników marszu zatrzymano)
- 3. Niezależne obchody Czerwca'56; Grudnia'70 – lata 80. te**
- 4. I Zjazd Byłych Więźniów Politycznych w czerwcu 1977 r. – o ile uda się udokumentować to wydarzenie**

VIII. OSTATNI AKCENT WYSTAWY WYJŚCIE WOJSK SOWIECKICH W 1993 R.

SEGMENT III – BEZPIEKA

Na tą część ekspozycji przeznaczony jest w całości parter oraz 1 i 2 piętro Pawilonu nr 4, były Pawilon Śledczy/Pałac Cudów (obecnie budynek D) byłego aresztu.

Scenariusz ekspozycji:

I. Piętro 2

Przesłanie:

System komunistyczny był systemem fasadowym, opartym na wyborczych fałszerstwach. Instytucje państwowe nie były faktycznymi decydentami, a jedynie wykonawcami decyzji instancji partyjnych. Te z kolei, w układzie piramidalnym, były uzależnione od kolejnych władz na sekretarzu KC PZPR kończąc. On jednak także nie był niezależny, bowiem nad jego decyzjami czuwał Kreml. Polska „ludowa” była systemem opartym na inżynierii społecznej, która miała zmienić mentalność społeczną i podporządkować wszystkie warstwy władzy komunistycznej.

1. Podbój Polski przez Armię Czerwoną i instalowanie władzy

- 1.1. Na zasadzie symbolu: Pakt Ribbentrop-Mołotow i pierwsza okupacja sowiecka;
- 1.2. Niemiecka agresja na Sowiety i nowy układ geopolityczny;
- 1.3. Rodowód PPR, PKWN, Związku Patriotów Polskich;
- 1.4. Odkrycie grobów katyńskich i zerwanie stosunków dyplomatycznych ZSRS z Rzeczpospolitą;
- 1.5. Sowieckie działania na Kresach od 1944 r. (raczej jako nawiązanie do Kresowych wątków wcześniejszej ekspozycji);
- 1.6. Sowieckie działania w Polsce 1944-1945 z naciskiem na represje, zbrodnie wojenne, drenaż gospodarczy;
- 1.7. Ukazanie faktycznej okupacji sowieckiej z lat 1944-1945/46 (w tle nawiązanie do obławy w Puszczy Augustowskiej);
- 1.8. Główny element: ukazanie procesu: zajęcie terenu przez Armię Czerwoną, pacyfikacja konstytucyjnych władz, zainstalowanie w powstałej próżni administracji komunistycznej. [klucz do zrozumienia mechanizmu podboju i późniejszej tzw. okupacji przez przedstawiciela].
- 1.9. Zdefiniowanie pojęcia aneksji ziem polskich
[Materiał dokumentacyjny- propozycja raporty DSZ z poszczególnych okręgów z 1945 r. publikowane w publikacji: *W objęciach Wielkiego Brata*, wystawa OBEP IPN Warszawa *W objęciach Wielkiego Brata*]

2. Ideologia

- 2.1. Główny element: dążenie do stworzenia „nowego socjalistycznego człowieka”
[klucz do zrozumienia mechanizmu zmiany świadomości społecznej i wyrwania Polaków z łańcucha pokoleń polskiej tradycji];

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 2.2. Ukazanie procesu dewaluacji ideologii komunistycznej, która dość szybko staje się zasłoną dla działań władzy daleko odbiegających od klasycznego marksizmu;
- 2.3. Na przykładzie zmian na stanowisku I sekretarza KC PZPR ukazać zjawisko tzw. błędów i wypaczeń i tzw. mądrości etapu.

3. Zmiany granic

- 3.1. Ukazanie zmian granic i ich konsekwencji;
- 3.2. Sprowadzenie do odpowiednich proporcji „mitu Jałty” przez wybicie na pierwszy plan konferencji w Teheranie i zasygnalizowanie w tle akcji „Burza” z uwzględnieniem działań sowieckich jako konsekwencji wstępnych decyzji z Teheranu;
- 3.3. Znaczenie konferencji w Jałcie i Poczdamie;
- 3.4. Zmiany terytorialne;
- 3.5. Główny element: zmiany demograficzne – straty wojenne i wysiedlenia, kierunki migracji (przede wszystkim: Kresy-Polska pojałtańska i wewnątrz Polski pojałtańskiej) [klucz do zrozumienia skuteczności inżynierii społecznej w części opartej o mechanizm wrywania ludzi z Małych Ojczyzn];
- 3.6. Ukazanie początkowej obcości nabytych ziem zachodnich i północnych i procesu ich scalenia z Polską „ludową”.

4. Zależność od Moskwy

- 3.1. Główny element: ukazanie zależności politycznej, militarnej i gospodarczej od ZSRS [klucz do zrozumienia, że PRL jest elementem imperialnej spuścizny sowieckiej, a nie tradycji państwowości polskiej];
- 3.2. Zależność I sekretarza od „wierchuszki” KC KPZS;
- 3.3. Rola sowieckich „doradców”;
- 3.4. POP (pełniący obowiązki Polaka);
- 3.5. RWPG;
- 3.6. Układ Warszawski;
- 3.7. III fazy zależności;
- 3.8. Okupacja (1944-1945/46)
- 3.9. Pełna zależność (1945/1946-1956)
- 3.10. Autonomia w nakreślonych przez ZSRS granicach (1957-1989).

5. Władza partyjna

- 5.1. Galeria I sekretarzy KC PZPR;
- 5.2. Ściana z telewizorów z różnych epok wraz z portretami i filmami z wystąpieniami I sekretarzy, wybrane cytaty z przemówień
- 5.3. Ukazanie piramidy władzy partyjnej: I sekretarz, Biuro Polityczne, KC PPR-PZPR, KW PPR-PZPR, KP PPR-PZPR, itd.
- 5.4. Główny element: zarysowanie mechanizmu podejmowania decyzji „od góry” i przekazywania ich „w dół” – a więc systemu centralnego zarządzania, czy też

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

niemal jednoosobowej władzy I sekretarza KC PZPR (zależnego wszakże od Kremla);

- 5.5. Zarysowanie zjawiska działaczy partyjnych, którzy mieli własne kontakty z Moskwą (np. na przykładzie Milewskiego), co sprawiało, że zajmowali w piramidzie władzy pozycję szczególną.
- 5.6. Ukazanie systemu nomenklatury jako jednego z narzędzi sprawowania władzy przez partię komunistyczną.

6. Władza państwowa

- 6.1. Główny element: ukazanie fasadowości władzy państwowej: Sejmu, rządu PRL, rad narodowych jako instytucji faktycznie podporządkowanych partii komunistycznej.
- 6.2. Podkreślenie równoległości Wydziałów KC i KW PZPR z kompetencjami poszczególnych ministerstw rządu
- 6.3. Wskazanie okresów „unii personalnej” między władzą partyjną a państwową (B. Bierut, W. Jaruzelski).

7. Cenzura

- 7.1. Ukazać na wybranych przykładach zjawiska cenzury prewencyjnej jako mechanizmu mającego ogromny wpływ na kształtowanie społecznej świadomości;
- 7.2. Główny element: ukazanie współzależności cenzury i propagandy (a więc braku informacji i kłamliwych ciągów przyczynowo-skutkowych) dla kształtowania świadomości społecznej – np. na przykładzie cenzury i działań propagandowych dot. podziemia zbrojnego.

[Materiał dokumentacyjny: czarna propaganda dot. Podziemia antykomunistycznego, „polskich miesięcy” i działaczy „Solidarności” na przykładzie artykułów prasowych]

8. „Wybory”

- 8.1. Ukazanie mechanizmu fałszerstw wyborczych (kopia sfałszowanych protokołów z referendum);
- 8.2. Referendum z 1946 r.;
- 8.3. Sfałszowane wybory z 1947 r.; kolejne fałszowane wybory z lat 1947-1989 do Sejmu i do Rad Narodowych;
- 8.4. Główny element: ukazanie fałszerstw wyborczych jako swoistego „mitu założycielskiego”, a potem mitu legalizującego władzę komunistyczną [klucz do zrozumienia, że jest to system oparty na kłamstwie].
- 8.5. MIT ZAŁOŻYCIELSKI PRL, do którego odwoływano się w czasie wyborów w 1989 r.

9. Inżynieria społeczna

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 9.1. Ukazanie kolejnych tzw. reform społecznych i gospodarczych z pierwszych lat „ludowej” Polski jako uderzających w warstwy państwowotwórcze II RP: tzw. reforma rolna – w ziemian, upaństwowienie przemysłu – w ziemian i bogatszych mieszczan, tzw. bitwa o handel – w drobnomieszczaństwo, upaństwowienie usług – w rzemieślników, kolektywizacja wsi – w bogatsze chłopstwo (zazwyczaj lepiej wykształcone i pełniące funkcje lokalnej elity), tzw. reforma szkolnictwa – w przedwojenną elitę intelektualną, tzw. zasada świeckości państwa – w duchowieństwie.
- 9.2. Pokazanie zamknięcia możliwości powrotu do kraju dla elit z uchodźstwa – Rzeczpospolita na Uchodźstwie jako element świata utraconego;
- 9.3. Ukazanie mechanizmów tzw. awansu społecznego, polegającego na promocji reprezentantów dotychczasowych nizin społecznych, jeśli działali w interesie partii komunistycznej;
- 9.4. Główny element: zilustrowanie mechanizmu odwrócenia drabiny społecznej – wyrzucenia na margines dotychczasowych elit i stworzenia własnej „klasy wyższej”.

[Materiał dokumentacyjny do wykorzystania: w AIPN ankiety przeprowadzane na wybranych grupach społecznych przez SB w latach 60-tych (badania socjologiczne) np. ziemiaństwo, podziemie, uczestnicy Czerwca 1956 aby sprawdzić stopień ich „zneutralizowania”; inwigilacja „wrogów ludu”, karty wybranych osób z KOI; stworzenie wirtualnej KOI, Replika szafy resortowej z kartotekami]

10. Rzeczpospolita utracona

- 10.1. Główny element: Zasygnalizowanie znaczenia Kresów w historii Polski i w procesie państwowotwórczym (może w formule krótkiego 3-4 minutowego filmu np. w konwencji komiksu?);
- 10.2. Nawiązanie do tej części ekspozycji, gdzie pokazany jest opór na Kresach;
- 10.3. Zarysowanie procesy sowietyzacji Kresów i represji na tym terenie.

II. Piętro 1

Przesłanie:

Urząd i Służba Bezpieczeństwa była policją polityczną działającą w interesie partii komunistycznej pozwalającą jej utrzymać władzę w społeczeństwie.

1. Sowietnicy

- 1.1. Pokazanie zależności rodzimej bezpieki od ZSRS
- 1.2. „Kujbyszewiacy”
- 1.3. Rola i znaczenie NKWD w l. 1944-1945 jako siły decydującej w zwalczaniu Polskiego Państwa Podziemnego

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- 1.4. Rola „sowieтников” przy MBP (może sprawa rozpracowania I ZG WiN?), WUBP i PUBP
- 1.5. Znaczenie „odwilży” i przeniesienie punktu ciężkości z „sowieтников” na ekspozyturę KGB przy ambasadzie sowieckiej
- 1.6. Znaczenie kursów w Moskwie, na jakie kierowano funkcjonariuszy SB z tzw. rezerwy kadrowej
[Materiał dokumentacyjny: dokumenty z operacji „Cezary” w jęz. rosyjskim; notatki sowieтников podczas śledztwa I Zarządu WiN, protokoły przesłuchania sekretarki G. Piotrowskiego podczas śledztwa dot. zamordowania ks. J. Popiełuszki]

2. Kierownictwo resortu

- 2.1. Zależność MBP/KdsBP/SB od PZPR – w ujęciu makro – czyli resort-KC PZPR i mikro czyli struktury wojewódzkie a KW PPR/PZPR i powiatowe a KP PPR/PZPR
- 2.2. Wybrane postacie: Stanisław Radkiewicz, Franciszek Szlachcic, Mieczysław Moczar, Mirosław Milewski (pretekst do pokazania w tle Afery „Żelazo”), Czesław Kiszczak, Henryk Dankowski,

3. Tzw. wywiad PRL

- 3.1. Ukazanie, że działalność *stricte* wywiadowcza była w istocie mniej ważna, kluczową rolę odgrywało inwigilowanie Polonii i uchodźstwa, na przykładach:
 - inwigilacja uchodźstwa londyńskiego
 - inwigilacja środowiska Kultury Paryskiej
 - inwigilacja Watykanu i Jana Pawła II
 - inwigilacja zagranicznych biur NSZZ „Solidarność”
 - inwigilacja np. Polonii amerykańskiej
 - Wywiad – ukazać także na poziomie wojewódzkich UB, Sprawa krypt. „Targowica”; W. Bagiński – powinien mieć materiały dot. wywiadu PRL, wykorzystywanie dawnej agentury gestapo przez wywiad, aktywność pionu wojskowego (gabinet wojskowy)

4. tzw. kontrwywiad

Ukazanie, że działalność *stricte* kontrwywiadowcza była trudna (np. przez pokazanie, że wielu funkcjonariuszy pionu II nie znało języków obcych), a tzw. kontrwywiad SB koncentrował sporo uwagi na rozpracowaniu zagranicznych dziennikarzy i osób wyjeżdżających z Polski na stypendia zagraniczne

5. Opozycja

- 5.1. Ukazanie, że to jeden z najważniejszych pionów operacyjnych, na przykładach konkretnych działań, np.: rozpracowanie ogólnopolskich struktur podziemia na przykładzie:

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

- II ZG WiN
 - KG NZW
 - KPODPP
- 5.2. Zbrojne oddziały prowokacyjne
 - 5.3. Tzw. nieznani sprawy (w przekroju przez cały PRL)
 - 5.4. Operacja „Cezary”
 - 5.5. Rozpracowanie organizacji „Ruch”
 - 5.6. Rozpracowanie KOR
 - 5.7. Rozpracowanie „Solidarności”
 - 5.8. Rozpracowanie „Solidarności Walczącej”
 - 5.9. Postacie: Józef Czaplicki, Leon Andrzejewski, Henryk Wendrowski, Ryszard Matejewski (pretekst do pokazania w tle Afery „Zalew”), Krzysztof Majchrowski, Adam Krzysztoporski; Mieczysław Mietkowski, Roman Romkowski, Anatol Fejgin, Józef Światło Konrad Świetlik

6. Kościoły i związki wyznaniowe

Ukazanie mnogości działań na wybranych przykładach:

- 6.4. Działania operacyjne i represje wobec kapelanów podziemia niepodległościowego (np. Ludwik Marszałek, Władysław Gurgacz)
- 6.5. Działania operacyjne wobec duchownych wspierających opozycję przedsierpniową
- 6.6. Działania operacyjne wobec kapelanów „Solidarności”
- 6.7. Morderstwa duchownych (np. Franciszek Rapacz, Jerzy Popiełuszko (nawiązanie do wcześniejszego fragmentu ekspozycji), Sylwester Zych, Stefan Niedzielak, Władysław Suchowolec)
- 6.8. Działania operacyjne wobec biskupów (np. Adam Stefan Sapieha, Stefan Wyszyński, Ignacy Tokarczuk)
- 6.9. Przykładowe TEOK (ukazanie skali tego zjawiska – może trójwymiarowa instalacja z niekończącymi się półkami?)
- 6.10. Działania wobec grekokatolików, Świadków Jehowy, prawosławnych, ewangelików, kościoł polski katolicki
- 6.11. Postacie: Julia Brystygierowa, Henryk Chmielewski, Stanisław Morawski, Zenon Goroński, Józefa Siemaszkiewicz, Konrad Straszewski, Zenon Płatek
- 6.12. Wydziały ds. Wyznań przy Urzędach Wojewódzkich (zachowana dokumentacja w IPN Poznań i Kraków - Leon Król)
- 6.13. Działalność komórki „D”: materiały - nagrania notacji funkcjonariuszy dot. sprawy ks. J. Popiełuszki ma reż. Gawlikowski oraz fragmenty Raportu Komisji Rokity ewentualnie można przeprowadzić notację z J.M. Rokitą

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

6.14. Akta ws. Funkcjonariusza SB Sójki, który miał zadanie zamordować księdza w Krakowie akcja „Kruk” – zawiera listę księży przeznaczonych do „zaopiekowania się”.

7. Gospodarka

7.1. Ukazanie specyfiki tzw. ochrony gospodarki i tzw. sektora rolno-spożywczego – myślę, że raczej na zasadzie zasygnalizowania, bo to element chyba mało interesujący naszych Widzów, np. na przykładzie SO „Stal”, albo sprawy na Hutę Katowice.

7.2. Ewentualnie, wyroki śmierci za sabotaż gospodarczy w zakładach w Elblągu (więcej informacji P. Niwiński), wytwórnia mat. Wybuchowych w Bydgoszczy

7.3. Ukazanie działań operacyjnych wobec NSZZ RI „Solidarność”

III. Parter

Przesłanie:

Prezentacja działalności pionów pomocniczych SB.

1. Struktura pionów pomocniczych SB

- 1.1. Pion „B” – Obserwacja zewnętrzna
 - 1.1.1. Struktura Biura „B”
 - 1.1.2. Konspiracja pracy wywiadowczej
 - 1.1.3. Zakryte punkty obserwacji
 - 1.1.4. Obserwacja dróg
 - 1.1.5. W obiektywie SB – fotografia operacyjna
- 1.2. Pion „T” – Technika operacyjna
 - 1.2.1. Struktura Departamentu Techniki
 - 1.2.2. PP – podsłuch pokojowy
 - 1.2.3. PT – podsłuch telefoniczny
 - 1.2.4. PB – podsłuch bezprzewodowy
 - 1.2.5. Dokumentacja fotograficzna i filmowa podglądu
 - 1.2.6. TP – tajne przeszukanie
 - 1.2.7. Inwigilacja w hotelach
 - Podsłuch pokoi hotelowych
 - PDF pokoi hotelowych
- 1.3. Pion „W” – Kontrola korespondencji
 - 1.3.1. Struktura Biura „W”
 - 1.3.2. Punkty „W”
 - 1.3.3. Technika perlustracji
 - 1.3.4. Listy pod nadzorem

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

UWAGA:

Powyższe zagadnienie scenariusza (nr III, pkt.1) do opracowania w pracy konkursowej jako przykładowa ekspozycja zaproponowana przez Uczestnika konkursu. Szczegółowy opis zagadnienia i eksponatów z nim związanych znajduje się w Załączniku nr 8b do Regulaminu

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

SEGMENT IV – PAWILON X

Na tą część ekspozycji przeznaczony jest w całości parter oraz 1 i 2 piętro Pawilonu 2.

Pawilon X jest najwyższej wartości historycznej miejscem pamięci narodowej. Z uwagi na fakt więzienia w nim najwybitniejszych postaci Antykomunistycznego Powstania 1944-1963 oraz brak zmian architektonicznych, należy bezwzględnie zachować istniejący podział funkcjonalny pomieszczeń, bez jakichkolwiek zmian w postaci wyburzania ścian czy łączenia pomieszczeń.

Z wyjątkiem umieszczenia przy wejściu do konkretnych cel tabliczek informacyjnych prezentujących krótkie życiorysy wraz z fotografią osób w nich przetrzymywanych w przestrzeni tej nie planuje się innych prezentacji.

Wnętrze Pawilonu X samo w sobie stanowi już ekspozycję.

Jedyną ingerencją w istniejącą przestrzeń będzie zdjęcie wierzchniej warstwy tynku i przywrócenie (odsłonięcie) pierwotnego wyglądu ścian oraz demontaż istniejących mebli i sprzętów.

Na 2 piętrze Pawilonu dopuszcza się udostępnienie części cel na prezentację szczególnie ważnych wystaw czasowych poświęconych martyrologii narodu Polskiego.

Załącznik nr 8a do Regulaminu Konkursu

CELA ŚMIERCI

Integralną częścią ekspozycji są, mające szczególną wartość historyczną, pomieszczenia na poziomie piwnicy Pawilonu nr 4 (były Pawilon Śledczy, tzw. Pałac Cudów). Znajdowały się tam karcery (karcer „mokry” i tzw. „ciemnica”) oraz miejsce, w którym wykonywano egzekucje więźniów (oznaczono na rysunkach w Załączniku nr 8e do Regulaminu). Podobną wartość jak piwnice Pawilonu nr 4 stanowi tunel łączący go z Pawilonem X, którym doprowadzano więźniów na przesłuchania lub egzekucje.

Ze względu na fakt, iż pomieszczenia te podobnie jak Pawilon X, są najwyższej wartości historycznej miejscem pamięci narodowej należy je bezwzględnie zachować i przywrócić pierwotny wygląd, aby podkreślić ich historię.

Należy uwzględnić odtworzenie rozebranej ściany wraz z wejściem do „ciemnicy” oraz opuszczenie istniejącej obecnie podłogi karceru „mokrego” do pierwotnego poziomu. Istniejące obecnie w tych pomieszczeniach urządzenia hydrauliczne, zainstalowane w latach 80-tych XX wieku, należy bezwzględnie usunąć.